

Dorota Zdybel

<https://orcid.org/0000-0003-3322-7570>

e-mail: dorota.zdybel@ignatianum.edu.pl

Uniwersytet Ignatianum w Krakowie, Polska

Wprowadzenie

Najnowszy raport World Economic Forum (2025) stwierdza, że w przeciągu najbliższych 5 lat przeciętny pracownik może się spodziewać, że 2/5 jego dotychczasowych umiejętności (39%) ulegnie transformacji lub stanie się nieaktualna. Zdaniem większości indagowanych przez WEF pracodawców szybko postępująca dezaktualizacja umiejętności stanowi główną barierę w rozwoju efektywnej i zrównoważonej gospodarki. Za główne przyczyny rosnącej presji na nieustanne doskonalenie zawodowe WEF uznało: poszerzanie się cyfrowego dostępu do informacji związane z rozwojem sztucznej inteligencji, a w konsekwencji postępującą robotyzację i automatyzację pracy; konieczność łagodzenia zmian klimatu i wyzwania związane z zieloną transformacją gospodarki; rosnące koszty życia, a także presję inflacyjną przy jednoczesnym spowolnieniu gospodarki; zmiany demograficzne związane ze starzeniem się wielu społeczeństw i zmniejszaniem liczby osób pracujących, a także napięcia geopolityczne, zwiększające niepokój społeczny (2025, s. 6).

Opisywane przez WEF makrotrendy pozwalają zrozumieć, dlaczego tak dużą wagę przywiązuje się we współczesnej pedagogice do refleksji nad kompetencjami przyszłości. Bywają one różnie nazywane w literaturze: kompetencje XXI wieku, kompetencje STEAM, kompetencje 4C (z języka angielskiego: *communication, collaboration, critical thinking, creativity*) czy ostatnio kompetencje 7C (*charakter, citizenship*, czyli obywatelstwo, oraz *computational thinking* – myślenie obliczeniowe). Choć przywołane akronimy szczególnie sprawdzają się w tłumaczeniu na język polski, to znakomicie oddają istotę problemu – chodzi o metakompetencje nienależące do żadnej konkretnej dziedziny wiedzy, a zarazem „transwersalne” (*transversal skills*), uniwersalne (*cross-functional*) czy inaczej „przekrojowe” (*transferable skills*), leżące u podłoża całożyciowego uczenia się i rozwiązywania złożonych, interdyscyplinarnych problemów. Co

ciekawe, najnowsze badania coraz mocniej podkreślają sferę postaw i wartości, która dostarcza kompasu moralnego pozwalającego nawigować w zmiennym i niepewnym świecie nadmiaru danych. Stąd w wykazach umiejętności XXI wieku, oprócz cech intelektualnych, takich jak zdolność do samoregulacji uczenia się, podejmowania meta-poznawczej refleksji nad własnym myśleniem i jakością zdobywanej wiedzy, pojawiają się także cechy pozaintelektualne (zarówno intra- jak i interpersonalne), takie jak: wytrwałość i odporność na stres (rezyliencja), samodyscyplina i samokontrola (zdolność do odraczania gratyfikacji), poczucie sprawczości własnej, sumiennosc i determinacja w dążeniu do celu (*grit*), poczucie odpowiedzialności za własne czyny czy empatia (Lamb i in., 2017; OECD, 2018, 2019). Zdaniem wielu badaczy taka kombinacja dyspozycji intelektualnych i pozaintelektualnych jest konieczna dla rozwoju odpowiedniej postawy wobec uczenia się czy szerzej nastawienia na rozwój (*mindset*).

Rozwijanie takich kompetencji jest możliwe i konieczne już od najwcześniejszego dzieciństwa, a zdaniem wielu badaczy jest także zgodne ze specyfiką uczenia się małego dziecka – uczenia się poprzez odkrywanie i badanie rzeczywistości, wielozmysłowe doświadczanie świata, zadawanie pytań, testowanie hipotez, formułowanie wniosków. Wymaga jednak przebudowania systemu edukacji nie tylko pod kątem sposobu formułowania celów, konstruowania programów kształcenia/podstaw programowych, dobierania metod edukacyjnych, standardów ewaluacji osiągnięć i wysiłku edukacyjnego dziecka, ale także tworzenia sprzyjającego rozwojowi środowiska i dbałości o dobrostan dziecka. Zacząć należałoby zatem od znalezienia odpowiedzi na pytanie: Jakiej szkoły potrzebuje dziecko, które wejdzie w dorosłość w 2040–2050 roku? Być może w przypadku edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej wcale nie chodzi o złożone wykazy kompetencji czy standardy osiągnięć, ale o zapewnienie dzieciom wartościowych i osobiście ważnych doświadczeń. Lilian G. Katz od wielu już lat postuluje, by w przypadku małych dzieci standardy osiągnięć zastąpić „standardami doświadczeń”, jakich powinna dzieciom dostarczyć dobra edukacja. Małe dziecko powinno mieć prawo często doświadczać w szkole (2010, s. 2):

- poczucia celu i sensowności uczenia się;
- intelektualnego zaangażowania, pochłonięcia problemem, mierzenia się z trudnymi wyzwaniem intelektualnymi;
- poczucia satysfakcji z własnych osiągnięć, samodzielnego pokonywania przeszkód;
- okazji do przejmowania inicjatywy, podejmowania własnych decyzji i przyjmowania odpowiedzialności za własne działanie i osiągnięcia;
- poczucia pewności siebie, zaufania do własnych zdolności i swoich pytań;
- poczucia przynależności do grupy rówieśniczej, bycia jej ważnym członkiem;
- zaangażowania w różnorodne interakcje (okazji do rozmawiania, dyskusowania, wymiany poglądów, spierania się z innymi i negocjowania znaczeń);

- okazji do pomagania innym w odkrywaniu wiedzy i lepszym rozumieniu świata, etc.

Czy i w jaki sposób takie przeorientowanie edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej z podręczników i kart pracy na holistyczny rozwój i dobrostan dziecka jest możliwe w polskim systemie edukacyjnym? Jak przygotować nauczycieli do takiej zmiany? Jak sami nauczyciele postrzegają istotę kompetencji przyszłości? Zapraszamy do lektury!

Bibliografia

- Katz, L.G. (2010, maj). *Standards of experience*. Community Playthings. <https://www.communityplaythings.com/resources/articles/standards-of-experience>
- Lamb, S., Maire, Q. i Doecke, E. (2017). *Future Frontiers analytical report: Key skills for the 21st century: An evidence based review*. State of New South Wales (Department of Education). https://www.researchgate.net/publication/331952440_Key_Skills_for_the_21st_Century_An_evidence-based_review
- OECD. (2018). *The future of education and skills: Education 2030*. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2018/06/the-future-of-education-and-skills_5424dd26/54ac7020-en.pdf
- OECD. (2019). *OECD future of education and skills 2030: Conceptual learning framework. Transformative competencies for 2030*. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/about/projects/edu/education-2040/concept-notes/Transformative_Competencies_for_2030_concept_note.pdf
- World Economic Forum. (2025). *Future of jobs report: Insight report. January 2025*. https://reports.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_Report_2025.pdf